

W najnowszym, 144 numerze „Didaskaliów”

1968

Maryla Zielińska. „Czarną prawdę tak odmierzyć”

Maryla Zielińska opisuje spektakle i wydarzenia zorganizowane w ramach obchodów wydarzeń marca 1968 roku. Przywołuje, między innymi, spektakle Agaty Dudy-Gracz, Anny Smolar, Michała Zadary, Magdy Umer, monodram Joanny Szczepkowskiej. Opisuje wybrane spektakle i zastanawia się, co wnoszą one do ożywionego w 2018 roku dyskursu dotyczącego antysemityzmu i winy Polaków za wypędzenie Żydów w 1968 roku.

ARTYŚCI W PRACY

Marta Streker. Zasady Zadary

Artykuł opisuje sześć głównych zasad pracy Michała Zadary. Analizuje podstawowe wartości metod reżysera, odnosi się do nich krytycznie i sprawdza ich słuszność i performatywną skuteczność. Tekst powstał na podstawie pracy magisterskiej, która jest swoistym dialogiem mistrz – uczeń, reżyser – asystent, Zadara – Streker. Powstał na bazie osobistych doświadczeń zbieranych podczas pracy przy kilku wspólnych produkcjach teatralnych.

W języku dzieci, czyli Maja z Biblii. Z Mają Amsterdamską rozmawia Maryla Zielińska

Maryla Zielińska rozmawia z Mają Amsterdamską o pracy nad Biblią Michała Zadary. Zielińska jest ciekawa, w jaki sposób przebiegały próby oraz jakie podejście do pracy z Zadarą ma – uczęszczająca obecnie do drugiej klasy szkoły podstawowej – aktorka. Pyta też, ile wolności w pracy koncepcyjnej dawał jej reżyser. Zielińska proponuje, by Maja odpowiedziała na pytania o Biblię, znaczenia w niej zawarte, które sama zadaje w spektaklu.

Życie w wiecznym paradoksie. Z Bartoszem Bielenią rozmawiają Katarzyna

Dobrowolska, Julia Kowalska, Monika Kwaśniewska, Radosław Pindor i Weronika Wajsze

Bartosz Bielenia szeroko relacjonuje swoją edukację w PWST oraz zdobywane w czasie studiów doświadczenia poza murami uczelni (np. podczas pracy z Theodorosem Terzopoulosem nad *Mauzerem* w Instytucie Grotowskiego). Porównuje swoje doświadczenia w pracy w teatrach repertuarowych z działaniami pozainstytucjonalnymi, twierdząc, na przykład, że bardziej zespołowej pracy doświadczył w instytucji. Mówi o intensywnej

końcówce dyrekcji Jana Klaty w Starym Teatrze oraz swoim przejściu do Nowego Teatru w Warszawie.

Monika Kwaśniewska. Aktorstwo iPhonowe

Tekst ten jest rodzajem podsumowania początkowej fazy projektu dotyczącego aktorów młodego pokolenia – ich techniki scenicznej, metod pracy i współpracy, sposobu funkcjonowania na teatralnym rynku. Analizując wywiady z Jaśminą Polak, Janem Sobolewskim, Dominiką Biernat i Bartoszem Bielenią pod kątem pracy aktorów z mediami i internetem, autorka stawia tezę, że ich funkcja cały czas się zmienia, przechodząc w stronę kondycji i estetyki postmedialnej i sztuki postinternetowej. Inna, w stosunku do poprzednich pokoleń, świadomość i sposób posługiwania się postmedialnością zwiększa wolność twórczą aktorów i wpływa na relację z publicznością. Efekt ich działań w obszarze mediów i internetu autorka określa mianem peryperformansu afektywnego.

KRYZYS INSTYTUCJI

Martyna Nowicka, Konrad Wojnowski. Zakłóć i zachowaj – teatralność w sztuce współczesnej

Teatralność, rozumiana za Josette Féral jako efekt zakłócania porządku codzienności i wytworzenie dystansu między sceną a widzem, ma dziś coraz większe znaczenie na polu sztuk wizualnych. W niniejszym tekście, posługując się przykładami prac trojga postrelacyjnych artystów – Pipilotti Rist, Pierre’a Huyghe’a i Philippe’a Parreno – autorzy starają się pokazać, jak wygląda teatralność współczesnej sztuki i czym różni się od podobnych metod stosowanych przez artystów w XX wieku. Zasadniczej różnicy upatrują w kształcie współczesnego, postmedialnego horyzontu praktyk artystycznych oraz w nowym cyrkulacjonistycznym obiegu dzieł sztuki na rynku.

Agnieszka Jakimiak. Między teatrem a muzeum

Praca koncentruje się na pytaniu o możliwość stworzenia alternatywnych struktur instytucjonalnych w polu sztuk performatywnych. Głównym punktem odniesienia jest środowisko artystów i artystek wizualnych z Islandii, odpowiedzialnych za stworzenie The Living Art Museum. Posługując się przykładem tej placówki, Jakimiak stara się doprowadzić do konfrontacji między wyobrażeniami dotyczącymi widzialności, percepcji i prezentacji sztuk performatywnych w Polsce a funkcjonowaniem innego spojrzenia na archiwum, instytucję i relacje środowiskowe w The Living Art Museum w Reykjavíku. Kluczowym

pytaniem pozostaje kwestia związku między teatrem a muzeum oraz możliwości wytworzenia przestrzeni, w ramach której dochodzi do wymiany doświadczeń między osobami związanymi z tymi dwiema instytucjami.

LAGERTHEATER

Marta Bryś. Kunst Macht Frei

Marta Bryś pisze o wystawie *Lagertheater* (20.10.2017 – 28.01.2018, Muzeum Sztuki Współczesnej w Krakowie MOCAK), której tematem był teatr w obozach jenieckich i obozach śmierci. Autorka opisuje aranżację wystawy autorstwa Jarosława Kozakiewicza, zwracając uwagę na istnienie niewielkiej liczby materialnych śladów po obozowej działalności artystycznej. Przytacza zapisy rozmów z więźniami zaangażowanymi w tworzenie teatrów obozowych i pokrótce opowiada historię takich grup, jak Teatr Symbolów z oflagu w Arnswalde czy Teatr Marionetek z oflagu w Murnau.

W ciele i w historii. Z Jarosławem Kozakiewiczem rozmawia Patrycja Cembrzyńska

Głównym tematem wywiadu jest praca Jarosława Kozakiewicza w miejscach naznaczonych piętnem historii. Artysta opowiada o swoich projektach związanych z Pałacem Kultury i Nauki oraz Placem Piłsudskiego w Warszawie, architekturze krytycznej oraz świadomym tworzeniu projektów, które nie są realizowane w przestrzeni miejskiej. Opisuje pracę nad *Mostem dla pieszych*, który według planów miał łączyć tereny przylegające do Auschwitz-Birkenau z Parkiem Pojednania Narodów. Projekt ten staje się punktem wyjścia do rozmowy o podejmowaniu przez Kozakiewicza tematów Zagłady, pamięci zbiorowej i współpracy z Krzysztofem Wodiczką przy projekcie Instytut Rozbrojenia Kultury i Zniesienia Wojen im. Józefa Rotblata.

MROUÉ

Arkadiusz Półtorak. Rozpodobnienie. Naddeterminacja postkolonialnej pamięci w twórczości Rabih'ego Mrouégo

Arkadiusz Półtorak omawia trzy dzieła Rabih'ego Mrouégo: zbiór fotokolaży *Diary of a Leap Year* oraz prace performatywne *Three Posters* (2000) i *So Little Time* (2017). Na podstawie kulturoznawczej analizy tych dzieł dowodzi – śledząc zawarte w nich odniesienia do nowoczesnej historii Libanu – że do przewodnich tematów w twórczości Mrouégo należy instrumentalizacja dyskursów pamięci zbiorowej. Zdaniem autora w omawianych pracach artysta pokazuje arbitralność historycznych reprezentacji poprzez ich uniezwyklenie, a

strategia ta bliska jest Derridańskiej dekonstrukcji i wpisuje się w naszkicowany przez tegoż filozofa projekt dekolonizacji.

XIX WIEK

Diana Poskuta-Włodek. Inne przedstawienia

Tom Ewy Partygi *Wiek XIX. Przedstawienia* i inne książki z serii „Teatr Publiczny. Przedstawienia” stanowią punkt wyjścia do refleksji nad strategiami autorskimi historyka widowisk kulturowych, w tym teatru, dysponującego narzędziami ponowoczesnej humanistyki. Strategie te, obejmujące między innymi subiektywny wybór badanych obszarów oraz przykładów służących argumentacji, podejście interdyscyplinarne i performatywne, skutkują nowym, odświeżającym spojrzeniem na historię teatru. Na przykładzie książki Ewy Partygi widać pozytywne skutki tego wyboru: socjologiczna analiza wybranych zjawisk staje się wehikulem cennej analizy procesów modernizacyjnych i emancypacyjnych oraz spowalniających je postaw zachowawczych w kulturze polskiej XIX wieku. Z drugiej jednak strony subiektywizm ujęcia obciążony jest ryzykiem ustanawiania historii dyskursywnej i jej instrumentalnego, wybiórczego ujęcia.

REPERTUAR

Katarzyna Lemańska. O czym nie mówią kobiety

Katarzyna Lemańska analizuje spektakl Weroniki Szczawińskiej *Genialna przyjaciółka* (Wrocławski Teatr Współczesny, Scena na Strychu, prem.: 17.02.2018), uznając za motyw przewodni prawo do anonimowej wypowiedzi artystycznej. Lemańska zwraca uwagę na precyzyjny ruch sceniczny oraz wyróżnia funkcję muzyki wykonywanej na żywo. Zastanawia się nad perspektywą widzów, zmuszonych do zajmowania różnych miejsc obserwacji pola gry w „otwartej przestrzeni”, skomponowanej przez Karola Radziszewskiego.

Katarzyna Fazan. Uczta jako święto mowy

Katarzyna Fazan pisze o spektaklu *Uczta* Krzysztofa Garbaczewskiego (Nowy Teatr w Warszawie, prem.: 8.02.2018), wychodząc od opisu aranżacji przestrzeni, która wymaga od aktorów interakcji z otaczającymi ich przedmiotami. Autorka koncentruje się na funkcji mowy, dźwięków i działań aktorskich w eksplorowaniu filozoficznego dyskursu o miłości. Fazan zastanawia się nad partycypacją publiczności w dialogu prowadzonym na scenie i skuteczności oddziaływania postawionych wątpliwości w obranej przez reżysera formie.

Justyna Wota. W poszukiwaniu właściwego tonu

Justyna Wota recenzuje *Kram z piosenkami* w reżyserii Cezarego Tomaszewskiego (Teatr Powszechny w Warszawie, prem.: 30.12.2017). Opisuje spektakl w kontekście oczekiwań publiczności, na które wpłynął fenomen popularności widowiska Leona Schillera, złożonego ze znanych polskich pieśni. Odczytuje poszczególne sceny jako próby odnalezienia odpowiedniego wyrazu muzycznego i interpretacyjnego dla kompozycji oraz określenia ich wyobrazonego i realnego znaczenia w kulturze narodowej oraz we współczesnym społeczeństwie.

Zuzanna Berendt. Jak nie zobaczyć świata

Zuzanna Berendt recenzuje spektakl René Pollescha *Kalifornia/ Grace Slick* (TR Warszawa, prem.: 08.12.2017). Autorka charakteryzuje strukturę spektaklu, bogatą w intertekstualne odniesienia i cytaty, skupiając się na obrazie współczesności konstruowanym przez twórców. Odnajduje w spektaklu Pollescha grę z takimi tematami, jak mediatyzacja rzeczywistości, masowa produkcja obrazów i dominacja internetu jako kanału komunikacji. W takim kontekście analizuje scenografię autorstwa Niny von Mechow oraz kreacje aktorów TR Warszawa.

Katarzyna Waligóra. W strefie (wiecznego) komfortu

Katarzyna Waligóra recenzuje *Ośrodek wypoczynkowy* Anny Smolar (Komuna// Warszawa, prem.: 3.12.2018). Autorka zastanawia się nad tytułowym „ośrodkiem wypoczynkowym”, „do którego trafiają jednostki potrzebujące wsparcia w procesie adaptacji do nowej rzeczywistości”. Waligóra opisuje dramaturgiczne posunięcia Smolar i Michała Buszewicza (dramaturgia), uznaje, że pomimo doskonałej gry aktorskiej i ciekawego tematu, spektakl budzi poczucie niedosytu. Autorka zaznacza, że technologiczne i kapitalistyczne dystopie to temat ostatnio eksplorowany w filmach i serialach, często w sposób bardziej złożony niż w spektaklu.

Dominika Bremer. Do mówienia o Polsce Conrad niekoniecznie potrzebny

Dominika Bremer recenzuje dwa spektakle conradowskie: *Lord Jim. Ćwiczenia z czytania powieści Josepha Conrada* Macieja Podstawnego (Teatr Współczesny w Szczecinie, Teatr Dramatyczny im. Jerzego Szaniawskiego w Wałbrzychu, prem.: 9.12.2017) i *Ciemności* Moniki Strzępki (Teatr im. Stefana Żeromskiego w Kielcach, Teatr Imka w Warszawie, prem.: 13.01.2018). Autorka opisuje najważniejsze dla twórców tematy, dla których

inspiracjami stały się powieści Conrada: relacje panujących i podległych, uwikłanie narracji kulturowych w dyskurs narodowy, kolonializm i korporacjonizm.

Kinga Kurysia. Lenin z kolczykiem w uchu

Kinga Kurysia opisuje *Tożsamość Wila* Moniki Muskały w reżyserii Gabrieli Muskały (Teatr Ludowy, prem.: 2.12.2017). Recenzję rozpoczyna od nazwania Nowej Huty „nie-miejscem”, składającym się z „z mitów, wyobrażeń, uprzedzeń i wyjątkowej historii”, ponieważ to właśnie sentymenty i resentymety związane z dzielnicą Krakowa stały się tematami spektaklu. Kurysia opisuje sposób pracy nad przedstawieniem (badania terenowe przeprowadzone przez grupę antropologów UJ), dramaturgiczne pomysły Moniki Muskały (personifikację kultowych miejsc w Nowej Hucie), zastanawia się jednak, czy farsowe ramy przedstawienia nie pozwoliły uniknąć mówienia wprost o konkretnych problemach.

Beata Guczalska. Iwona, czyli współczesna przemoc

Beata Guczalska analizuje *Iwonę, księżniczkę Burgunda* w reżyserii Grzegorza Jaremki (Teatr im. Jerzego Szaniawskiego w Wałbrzychu, prem.: 13.10.2017). Guczalska bada oryginalne kreacje aktorskie i wyłania wątpliwości, które budzi postać Iwony dzięki nieoczywistym rozwiązaniom scenicznym. Autorka stwierdza, że w spektaklu „widać indywidualność młodych twórców i determinację mówienia własnym głosem”.

OPERA

Marcin Bogucki. Psyche z celuloide

Marcin Bogucki analizuje operę *Eros i Psyche* w reżyserii Barbary Wysockiej (Teatr Wielki – Opera Narodowa w Warszawie, prem.: 13.10.2017), wspominając o wielkiej popularności dzieła Ludomira Różyckiego i Jerzego Żuławskiego na początku XX wieku. Złożone z pięciu obrazów libretto posłużyło Wysockiej do wpisania opery w estetykę filmu, w którym Psyche „jest aktorką wcielającą się w kolejne role”. Według autora Wysocka „skupiła się na tym, w jaki sposób wiarygodnie oddać kalejdoskopową strukturę tekstu, a nie wymowę dzieła”.

Natalia Jakubowa. Pożegnanie z Carmen i odkrycie Erismeny

Natalia Jakubowa pisze o dwóch spektaklach operowych: *Carmen* w reżyserii Dmitrija Czerniakowa oraz *Erismenie* w realizacji Jeana Belloniego (Festiwal w Aix-en-Provence, 3–22.07.2017). Zestawiając te odmienne interpretacje klasyki operowej, analizuje zabiegi, które mają na celu zerwanie z konwencjonalnymi gestami solistów i zakwestionowanie

praktyki podporządkowania realizacji utartym schematom fabularnym. Jakubowa dowodzi, że historia przedstawiona w *Erismenie*, operze mniej znanej od *Carmen* Bizeta, umożliwia przełamanie na wielu poziomach tradycyjnego sposobu inscenizowania widowiska muzycznego.

ZAGRANICA

Katarzyna Tórz. Suche łyzy

Katarzyna Tórz pisze o najnowszej pracy Eda Atkinsa, prezentowanej w berlińskim Martin-Gropius-Bau (29.09.2017 – 08.01.2018, kuratorka: Lisa Marei Schmidt). Tórz opisuje rozmieszczoną w pięciu salach instalację *Old Food*, z którą widz zapoznaje się przy pomocy wielu zmysłów. Tórz z perspektywy widza analizuje sposób działania na odbiorców generowanych cyfrowo obrazów i implikowane przez nie skomplikowane relacje pomiędzy fikcją a rzeczywistością, rzeczywistością materialną a cyfrową.

Monika Wąsik. Strach zżerać duszę

Monika Wąsik recenzuje spektakl *Rewizor albo księga grzechów* (Theater Basel, prem.: 07.11.2017) w reżyserii Cilli Drexel. Autorka wpisuje dramat Lukasa Lindera, na podstawie którego powstał spektakl, w tradycję nowego dramatu ludowego i opisuje strategie, jakimi posłużyła się reżyserka, by wydobyć jego komizm. Tekst opowiada historię mieszkańców alpejskiej wioski, którzy w histerycznym strachu przed imigrantami mordują przybywającego do nich turystę. Wąsik skupia się na mocnym efekcie, jaki spektakl wywiera na publiczności, w kontekście polityki Szwajcarii wobec imigrantów.

Thomas Irmer. Dwa przełomy: 1917/2017

Thomas Irmer pisze o dwóch spektaklach Milo Raua. *Szturm na Reichstag* (International Institute of Political Murder, Schaubühne w Berlinie, prem.: 07.11.2017) stanowił część projektu dotyczącego demokracji. Oprócz aktorów z Schaubühne, wzięli w nim udział aktywiści z całego świata. *Lenin* (Schaubühne w Berlinie, prem.: 19.10.2017) jest z kolei inscenizacją dramatu biograficzno-historycznego dotyczącego wyboru następcy Lenina w roli przywódcy politycznego Rosji. Irmer skupia się na stosowanych przez reżysera strategiach wyobcowania i eksperymentach z dokumentalnym realizmem, analizując je w kontekście procesów estetyzacji.

FESTIWALE

Katarzyna Wielechowska. Otwieranie przestrzeni

Katarzyna Wielechowska relacjonuje Festiwal szwalnia.DOK 2 (Łódź, 23.10 – 25.11.2017). Autorka opisuje spektakl Alicji Brudło *Brudło z Wąchabna*, instalację Katarzyny Skręt *Tsunami tendenko*, film Marcina Brzozowskiego *Wolny Kurdystan*, projekt Suavasa Lewego *Dźwiękowa historia Łodzi*, projekt multimedialny Ludomira Franczaka *Atlas dźwięków*. Zauważa, że wspólnym mianownikiem tych wydarzeń jest „uobecnianie mikrohistorii, ewokujących indywidualny lub zbiorowy los”.

TEATR W KSIĄŻKACH

Dobrochna Ratajczakowa. Ogród o rozwidlających się ścieżkach

Dobrochna Ratajczakowa recenzuje najnowszą książkę Ewy Bal *Lokalność i mobilność kulturowa. Śladami Arlekina i Pulcinelli* (Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2017). Odnosząc się do dwóch wymienionych w tytule figur włoskiej komedii dell'arte, zauważa, że „mobilność teatru symbolizowana przez Arlekina jest opozycyjna do stacjonarności teatru Pulcinelli”. Ratajczakowa wskazuje na obszar tematyczny, który interesuje Bal (przede wszystkim teatr włoski), problemowy (zagadnienia lokalności, mobilności, dialektalności) i obszary metodologiczne (krytycznej humanistyki, antropologii kulturowej, performatyki i postkolonializmu).

Anna R. Burzyńska. Permanentna rewolucja kulturalna

Anna R. Burzyńska pisze o książce Bryce'a Lease'a *After '89. Polish Theatre and the Political* (Manchester University Press, 2016). Przedmiotem zainteresowania brytyjskiego autora jest polski teatr polityczny oraz jego recepcja krytyczna. Lease wykorzystując w nowatorski sposób znane w Polsce metodologie, analizuje między innymi spektakle Jarockiego, Lupy, Grzegorzewskiego, Warlikowskiego, Szczawińskiej i Klaty. Kontekst dla jego rozważań stanowią współczesne filmy, performanse, debaty na temat funkcji teatru politycznego oraz twórczość takich reżyserów, jak Tadeusz Kantor czy Jerzy Grotowski. Zaproponowane przez Lease'a nowe spojrzenie na polski teatr sprawia, że książka jest wartościową pozycją zarówno dla zagranicznych, jak i polskich czytelników.